

CZY CHINY SĄ SZANSĄ NA BIZNES DLA KIRGISTANU?

Chiny to kraj, który w ostatnich dziesięcioleciach przeszedł ogromne zmiany. Cała ewolucja rozpoczęła się już pod koniec lat siedemdziesiątych, kiedy rządy przejął Deng Xiaoping, jeden z najważniejszych komunistycznych liderów dwudziestego wieku¹. Bezapelacyjnie można stwierdzić, że Chiny za czasów Mao, a Chiny po przejęciu władzy przez wyżej wymienionego przywódcę, to dwa zupełnie różniące się od siebie państwa. Kiedy rozpoczął on rządy w Państwie Środka „zaczął wdrażać bardzo odważny, ale i ostrożny, długofalowy proces, który nazwano okresem reform i otwarcia”². Jako cel postawił sobie stopniowe odchodzenie od gospodarki planowanej i płynne przejście do gospodarki rynkowej. Zaczął stawiać na ideę wejścia na rynki światowe, własność prywatną obywateli oraz prywatny biznes, który przyczyniłby się do wzrostu zamożności wielu Chińczyków.

Była to niewyobrażalna przemiana, biorąc pod uwagę fakt, że Chiny pod koniec XIX wieku, mimo ogromnego terytorium zaczęły być słabsze gospodarczo od wielu zachodnich państw. Pomimo wiekowej tradycji, wewnętrzne konflikty zaczęły niszczyć od środka cesarskie imperium. Główną przyczyną utraty znaczenia i ostatecznego upadku cesarstwa chińskiego była stagnacja, której skutkami były zacofana gospodarka oraz liczne powstania. Warto odnieść się do powstania antyfeudalnego Tajpingów, które miało miejsce od 1851 do 1864 roku, i które znacznie osłabiło państwo. Przyczyniło się ono do obalenia władzy, a przy zwalczaniu buntu pomagać musiały europejskie państwa. Skutkiem tych zdarzeń było podpisanie przez Chiny w latach sześćdziesiątych XIX wieku, niekorzystnych dla nich samych traktatów, które w większości były traktatami handlowymi i rozdzielały strefy przybrzeżne na strefy państw zachodnich. Nie można też zapominać o wojnie z Japonią z lat w 1894-1895, podczas której Państwo Środka utraciło Tajwan oraz wpływy w Korei, co było dla Chin szczególną porażką, przyjętą z wielkim niedowierzaniem, gdyż Japonia była przez wiele lat

¹ "Assessing Deng Xiaoping." Jacobin. <https://www.jacobinmag.com/2019/01/deng-xiaoping-china-mao-communist-party>. (dostęp 14.04.2019).

²M. Jacoby, *Chiny bez makijażu*, Warszawa 2018, s.236.

traktowana przez Chińczyków jako młodszy i wciąż uczący się od nich brat. Nikt nigdy nie podejrzewał, że Japonia będzie mogła dopuścić się takiego czynu. Te, jak i inne zdarzenia głęboko wpłynęły na chińską historię oraz na fakt jak to było mocarstwo zaczęło odbierać na arenie międzynarodowej. Przez wiele lat Chiny nie odgrywały znaczącej roli i nikt nie myślał o tym państwie jako partnerze w kwestii interesów.

Wszystko diametralnie zaczęło się zmieniać po roku 1979, kiedy Chiny znowu zaczęły powracać do swojej imperialnej tożsamości. Znakomicie oddaje to w swojej książce Marcin Jacoby. „Zamiast urzędników cesarskich mamy urzędników partyjnych, zamiast lektyk z kotarami-wielkie limuzyny z przyciemnianymi szybami, którymi wożeni są oficjele. Mówi się o komunizmie i socjalizmie, ale uprawia się kapitalizm z silną rolą państwa, nie w pełni wolnym rynkiem i skomplikowaną siatką zależności i powiązań między biznesem a władzą. Na dole pracowite społeczeństwo, pośrodku rzutcy biznesmeni a na górze autorytarna władza. Podobnie było za władzy cesarskiej, podobnie jest i teraz”³. Fragment ten idealnie ukazuje, że współczesne Chiny to państwo rozwijające się ekonomicznie i gospodarczo, któremu nie wystarczają jedynie wewnętrzne inwestycje. W dzisiejszych czasach Państwo Środka zainteresowane jest również przedsięwzięciami na całym świecie. W swoich interesach nie jest ono bynajmniej bierne i działania na tym polu można zauważyć w niezliczonej ilości państw. Dzięki swoim aspiracjom i dążeniom, z zapomnianego, walczącego z trudnościami, przeludnionego kraju Trzeciego Świata, Chiny nagle rozpoczęły drogę do bycia światowym hegemonem, konkurencją dla takich państw jak Stany Zjednoczone, a ich gospodarka stała się jedną z najprężniej rozwijających się gospodarek na świecie.

Jeszcze większą liczbę chińskich inwestycji poza granicami zauważyć można po objęciu władzy przez Xi Jinpinga w 2013 roku. Wraz z tym wydarzeniem aktywnie zaczęły rozwijać się również sojusze i partnerstwa takie jak: Szanghajska Organizacja Współpracy, Bank Rozwoju BRICS oraz nowo powstały Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych (AIIB), są to organizacje, które są coraz większą alternatywą dla podobnych instytucji stworzonych przez Zachód⁴. W ostatnich latach można zauważyć chińskie zainteresowanie polityką surowcową, odkrywaniem i ekspansją w Afryce, inwestycjami w Azji Południowo-Wschodniej oraz między innymi planami budowy kanału przez Nikaraguę, który bezapelacyjnie stałby się konkurentem dla Kanału Panamskiego. Wiele z tych inwestycji łączyło się z pomysłem, o którym w ostatnich latach zrobiło się niesłychanie głośno. Jest to

³ M. Jacoby, *Chiny...*, dz. cyt., s.238.

⁴ M. Jacoby, *Chiny...*, dz. cyt., s.258.

kwestia stworzenia „Nowego Jedwabnego Szlaku”, jedna z najnowszych idei, która została ogłoszona przez Xi Jinpinga i ma na celu stworzenie morskiego i lądowego szlaku, który kryje w sobie się różne cele strategiczne. Chińczycy pragną kontrolować Morze Południowochińskie, co więcej, chcą zapewnić sobie surowce i paliwa kopalniane z jak największej ilości miejsc oraz mają na celu transfer technologii z Europy. Żeby wszystkie ich pomysły działały jak najlepiej, postanowiły one zmienić cały swój system finansowo-kapitałowy. Chiny nie mają zamiaru dłużej współpracować z zachodnimi instytucjami takimi jak Bank Światowy i Międzynarodowy System Walutowy, dlatego też założyły wyżej wymieniony już Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych, który w przyszłości ma stworzyć bezapelacyjnie alternatywę dla systemu zachodniego⁵.

Azjatyckim obszarem, którego nie mogło zabraknąć na mapie „Nowego Jedwabnego Szlaku” jest oczywiście Azja Centralna. Jest to priorytetowy kierunek chińskiej ekspansji, dzięki któremu Chiny mogą wykorzystywać założone przez siebie cele. Jednym z państw w którym zauważalna jest obecność państwa środka jest Kirgistan. Pojawił się tam chiński kapitał finansowy, fundusze oraz oczywiście banki i firmy infrastrukturalne, często chińskie oferty, które proponowane dla tego środkowoazjatyckiego państwa, są bardziej atrakcyjne niż te amerykańskie. Czy to oznacza, że Chiny są dla Kirgistanu jedyną szansą na biznes? Czy to właśnie dzięki pomocy tego prężnie rozwijającego państwa Kirgistan będzie w stanie odbić się od dna oraz rozwinąć się ekonomicznie i gospodarczo?

Kirgistan to kraj, który wielu Polakom kojarzyć może się ze zbiorem reportaży Ryszarda Kapuścińskiego, w których opisuje on między innymi kirgiską stolicę Biszkek, znaną jeszcze wtedy jeszcze jako Frunze. „Frunze jest senne, łagodne, żyje bez pośpiechu. Nic nie zakłóca spokoju miasta. Wielki świat leży daleko: do Moskwy i Kijowa jest tysiące kilometrów”⁶. Mimo znacznej odległości, o której pisze Kapuściński, nie można zapominać o rosyjskim i chińskim zainteresowaniu tym regionem. Wpływy rosyjskie zauważalne były już w XIX wieku kiedy to niezadowoleni swoją sytuacją kirgisy przywódcy plemion oddali się pod opiekę rosyjską, wcielającą w roku 1876 te obszary do swoich granic. Za czasów Związku Radzieckiego, w 1924 roku, Kirgistan otrzymał status okręgu autonomicznego, którego nazwa brzmiała Kara-Kirgiski Obwód Autonomiczny, w 1926 nastąpiła zmiana na Kirgiską Autonomiczną Socjalistyczną Republikę Radziecką, aby następnie od roku 1936 nazywać ją Kirgiską Socjalistyczną Republiką Radziecką. Taki stan rzeczy pozostał aż do czasu rozpadu

⁵ Tamże, s.323.

⁶ R. Kapuściński, *Kirgiz schodzi z konia*, Warszawa 1974, s. 106.

Związku Radzieckiego, kiedy to w 1991 roku Kirgistan odzyskał niepodległość i stał się osobnym państwem⁷. Mimo to relacje z Rosją nadal zostały utrzymane. Elity polityczne nowo utworzonych państw godziły się na dalsze wpływy ekonomiczne i polityczne Rosji w zamian za utrzymanie ich u władzy. W byłych republikach radzieckich nadal obserwowane są silne więzi z Rosją. Sprzyja temu dziedzictwo materialne oraz historyczne, tak samo jak i fakt, że nadal wielu Kirgizów porozumiewa się w języku rosyjskim. Język ten, zgodnie z konstytucją, ma w Kirgistanie status języka oficjalnego, ale mimo to w 2013 roku ustanowiono poprawki do ustawy o języku państwowym, stanowiące, że wszystkie dokumenty mają być sporządzane wyłącznie w języku kirgiskim.

Jeśli chodzi o edukację, to szkoły z językiem rosyjskim stanowią 64% wszystkich szkół⁸, a jedno z lepszych kirgiskich uniwersytetów, to uniwersytety właśnie rosyjskie, takie jak m.in. Kirgisko-Rosyjski Uniwersytet w Biszkeku. Ekonomiczna migracja z krajów Azji Centralnej do Rosji jest tak duża, że język rosyjski jest potrzebny do znalezienia pracy i utrzymania krewnych w rodzinnych stronach. Nie można również zapominać o rosyjskich bazach wojskowych na terenie Kirgistanu, z których najbardziej znaczącą jest baza wojsk lotniczych położona 20 kilometrów od Biszkeku w miejscowości Kant. Rosyjskie firmy interesują się również kirgiskim sektorem hydroenergetycznym, gazowo-naftowym, górnictwo-wydobywczym oraz zbrojeniowym. Ważną decyzją dla relacji kirgisko-rosyjskich był rok 2013, kiedy to rząd Kirgistanu podjął decyzję o sprzedaży rosyjskiemu Gazpromowi wszystkich aktywów narodowej kompanii gazowej, Kyrghyzgazu. To rosyjskie posunięcie uznawane jest zarówno za rosyjski sukces jak i za wzmocnienie pozycji Rosji w tym kraju oraz całym regionie Azji Centralnej. Warto również wspomnieć, że Kreml zawsze głęboko podkreślał swoje niezadowolenie, kiedy Kirgistan próbował współpracować z Amerykanami. Tak właśnie stało się w 2009, kiedy Kurmabnek Bakijew, ówczesny prezydent Kirgistanu zgodził się na dalsze użytkowanie Bazy Wojskowej Manas przez Amerykanów. Mimo to współpraca ta została zakończona parę lat później⁹. Na terenach Kirgistanu od 2013 roku trudno nie zauważyć nowego gracza - Chin, które pod względem inwestycji w gospodarkę

⁷ Kirgistan. Historia - Encyklopedia PWN - Źródło Wiarygodnej i Rzetelnej Wiedzy.
<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Kirgistan-Historia;4574483.html>. (dostęp 14.04.2019).

⁸ W. Górecki, *Coraz Dalej Od Moskwy*. Warszawa: Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia. s.31.
https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_48_pl_coraz-dalej-od-moskwyi_net.pdf. (dostęp 14.04.2019).

⁹ W. Górecki *Coraz dalej od Moskwy*, Warszawa 2014, s.33.
https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_48_pl_coraz-dalej-od-moskwyi_net.pdf. (dostęp 14.04.2019).

kirgiską są jednym z największych inwestorów w Kirgistanie i znacznie wyprzedzają w tej kwestii Rosję i Stany Zjednoczone¹⁰.

Podczas realizacji chińskiego planu „Nowego Jedwabnego Szlaku” ważną kwestią stała się infrastruktura, której rozwój pomoże ulepszyć komunikację oraz poprawi więzi handlowe i gospodarcze pomiędzy Kirgistanem, a jego sąsiadami. W dokumencie Ministerstwa Transportu i Komunikacji Republiki Kirgiskiej można zobaczyć jakie projekty zostały wdrożone w życie. Jako pierwszy wymieniona została rehabilitacja autostrady pomiędzy kirgiską stolicą, miastem Naryn, a przełęczą Torugart. W dokumencie tym mowa jest, że trasa ta została uznana za jeden z sześciu priorytetowych korytarzy transportowych w rejonie Azji Centralnej. Co więcej, autostrada ta ma zapewnić ruch tranzytowy od północy aż po południowe granice kirgiskie. W założeniach, na północy ma ona rozpoczynać się już w miejscowości Korday w Kazachstanie, a kończy przy przełęczy Torugart, która graniczy z Chinami. W dokumencie tym możemy również przeczytać, że ulepszenie tego połączenia znacznie wpłynie na ułatwienie przepływu ruchu, towarów oraz pasażerów, zwiększy to również handel międzynarodowy oraz pogłębi stosunki gospodarcze i przyczyni się do poprawy poziomu życia i zmniejszania ubóstwa w kraju. Całkowita długość autostrady to 539 kilometrów, a koszty jej zmodernizowania zostały oszacowane przez inżynierów na 378 milionów dolarów. W raporcie tym nie zabrakło oczywiście wzmianki, że większość z dotacji przydzielona została przez China Exim Bank. Kolejną zmodernizowaną autostradą, o której można przeczytać w dokumencie Ministerstwa Transportu i Komunikacji Republiki Kirgiskiej, jest autostrada pomiędzy Oszem, Sary-Tashem, a graniczącym z Chinami Irkeshtamem. Z dokumentu można dowiedzieć się, że łączna długość inwestycji to 258 kilometrów, czyli niezawodne połączenie transportowe pomiędzy Chinami, Kirgistanem i Tadżykistanem aż do Afganistanu i Pakistanu. Uważa się również, że ma ona zapewniać bardziej zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczego górskich regionów Kirgistanu w stosunku do jego centralnej części. Analogicznie do pierwszego przykładu, „modernizacja jest przeprowadzana zgodnie ze środkami finansowymi przydzielonymi przez odpowiednich darczyńców”. Darczyńcami tymi są: Fundusze kredytowe Azjatyckiego Banku Rozwoju, China Exim Bank, Państwowy Bank Rozwoju Chin oraz Fundusze kredytowe Islamskiego Banku Rozwoju. Jako kolejny przykład wymieniona zostaje modernizacja autostrady Sarytash-Karamyk, która tak jak wcześniej wymienione połączenia, ma za zadanie łączyć ze sobą Republikę Kirgiską, Chiny, Tadżykistan, Afganistan, Uzbekistan

¹⁰ Tazabek.KG. "ТОП-10 крупнейших планируемых проектов в Кыргызстане за счет китайских инвестиций - Tazabek." Tazabek.KG. 21.02.2017
<http://www.tazabek.kg/news:1365626?embed&pack=one#reg>. (dostęp 14.04.2019).

i Turkmenistan. W bardziej globalnym znaczeniu jest to część trasy, która łączy przez Afganistan porty oceaniczne Iranu, Pakistanu z Kazachstanem oraz Federacją Rosyjską. Fundusze na to przedsięwzięcie pozyskane zostały z Azjatyckiego Banku Rozwoju, którego członkiem są Chiny¹¹. Te przykłady wskazują na bezsprzeczną zależność, mianowicie większość drogowych modernizacji w Kirgistanie sponsorowanych jest przez Chińczyków, którzy tymi zabiegami ułatwiają sobie transport z innymi państwami, ale również ułatwiają poruszanie się po swoim kraju mieszkańcom Kirgistanu. Jest to stwierdzenie jak najbardziej prawdziwe, ponieważ od tego czasu podróżowanie po Kirgistanie przestało być wyłącznie katorgą. Miałam możliwość doświadczenia tego na własnej skórze, kiedy w październiku 2018 roku odwiedziłam Kirgistan. Poruszałam się drogą pomiędzy Biszkekiem, a Naryniem, która została zmodernizowana w większości z chińskich funduszy. Rozmawiając z osobami, dla których ten wyjazd nie był pierwszym wyjazdem do Kirgistanu, dowiedziałam się, że jeszcze paręnaście lat temu przejechanie tego samego odcinka zajmowało o wiele więcej czasu, a stan drogi pozostawiał wiele do życzenia.

Kolejną chińską inwestycją na kirgiskim terytorium jest bez wątpienia projekt modernizacji linii energetycznych na południu Kirgistanu. Rozmowy dotyczące tego projektu rozpoczęły się już w 2009 roku, do ostatecznego podpisania umowy, po zatwierdzeniu umowy kredytowej między Ministerstwem Finansów Republiki Kirgiskiej, a jednym z chińskich banków Exim, doszło już dwa lata później w Astanie. W tym samym roku rozpoczęły się prace modernizacyjne. Głównym założeniem tej współpracy było zwiększenie niezawodności dostaw energii elektrycznej do odbiorców w trudno dostępnych rejonach oraz umożliwienie pełnej wydajności mocy kaskady elektrowni wodnej Toktogul. Dlatego też niezbędna stała się budowa nowych centrów zasilania energetycznego o napięciu 500 kV na północy i południu Kirgistanu. Nie obyło się również bez przebudowy i modernizacji istniejących już podstacji i linii przesyłowych oraz bez regulacji istniejących już poziomów napięcia w sieciach 220 kV. Było to konieczne, aby zapewnić niezawodne zasilanie takich obwodów jak Jalalabad, Osz czy Batken. W ramach tych planów zbudowano podstację Datka o napięciu 500 kV oraz łącznie ponad 248 kilometrów linii przesyłowej o napięciu 220 kV. Koszt całego projektu wyniósł 2018 milionów dolarów. Budowa podstacji Datka nie obyła się bez problemów. Prace przygotowawcze, dostawy sprzętu i materiałów rozpoczęły się w okresie zimowym 2011-2012, ale z powodu lawin i zamknięcia autostrady Osh-Irkeshtam wystąpiły opóźnienia w dostawie

¹¹ Документ Министерства транспорта и коммуникаций Кыргызской Республики о развитии инфраструктуры..https://www.unece.org/fileadmin/DAM/trans/doc/2014/wp5/wp5-eatl/WP5_GE2_11th_session_Ms_Nalobina_Kyrgyzstan.pdf (dostęp 14.04.2019).

potrzebnego sprzętu, mimo to cały projekt został oddany do użytku w 2013 roku. Rozdzielnia Datka 500 kV stała się głównym węzłem energetycznym, który w najbliższych latach zostanie podłączony do stacji Kemin 500 kV na północy republiki, a także w przyszłości planowane jest jej podłączenie do podstacji o tym samym napięciu w Kazachstanie i Tadżykistanie, co zapewne będzie okazją do zwiększenia eksportu energii elektrycznej w tym regionie. Warto również wspomnieć o wcześniej wspomnianej już podstacji Kemin. Dokumenty w sprawie jej budowy zostały podpisane w 2012 roku, a sama podstacja została oddana do użytku w 2015 roku. Łączna kwota przedsięwzięcia, która wyniosła prawie 390 milionów dolarów, również finansowana była przez Exim Bank of China¹².

W 2017 roku odbyła się ceremonia otwarcia głównego budynku nowych bloków elektrociepłowni w Biszkeku. Prace rozpoczęły się w 2014 roku i zostały przeprowadzone przez chińską firmę. Umowa o pożyczkę na tę inwestycję została podpisana rok wcześniej między China Exim Bankiem oraz kirgiskim rządem podczas wizyty przewodniczącego Chińskiej Republiki Ludowej Xi Jinpinga. Cały koszt modernizacji wyniósł 386 milionów dolarów. Takie posunięcie władz kirgiskich było mocno krytykowane. Opinia publiczna nie zgadzała się z faktem, że rząd kirgiski po raz kolejny zwrócił się w sprawie pożyczki do chińskich sąsiadów. Mimo to rząd starał się wytłumaczyć swoje działania, przekonując, że owe pożyczki brane są jedynie na projekty, które leżą u podstaw rozwijającej się gospodarki Kirgistanu i pozwolą one na dalszy jej rozwój¹³.

Ważny dla kirgiskiej gospodarki wydaje się również projekt budowy gazociągu tranzytowego, który przejdzie przez jej terytorium. O tej inwestycji można dowiedzieć się z wywiadu z roku 2018, którego udzielił Alymbek Orozbekov, ówczesny zastępca przewodniczącego Państwowego Komitetu do spraw Przemysłu, Energii i Wykorzystania Głębi Ziemi Republiki Kirgiskiej¹⁴. Z wywiadu dowiadujemy się, że w ramach projektu w rejonach Alay i Chon-Alay powstanie gazociąg o długości 215 km, a jego pojemność wyniesie 30 miliardów metrów sześciennych. Ma to być część gazociągu z Turkmenistanu do Chin, którego łączna długość wyniesie 1000 kilometrów. Gazociąg ten ma składać się z czterech

¹² Elena, "Модернизация линий электропередачи на юге Кыргызстана." Национальные электрические сети Кыргызстана. <http://nesk.kg/ru/aktsioneram-i-investoram/proekty/modernizatsiya-linij-elektroperedachi-na-yuge-kyrgyzstana>. (dostęp 14.04.2019).

¹³ "В Кыргызстане при поддержке Китая завершена модернизация главной ТЭЦ страны." Рамблер/новости. 30.03.2017 <https://news.rambler.ru/other/37778693-v-kyrgyzstane-pri-podderzhke-kitaya-zavershena-modernizatsiya-glavnoy-tets-strany/?updated>. (dostęp 14.04.2019).

¹⁴ "Газопровод Кыргызстан-Китай: В бюджет поступит 2 млрд долларов." Gezitter.org - Чтобы понимали... https://www.gezitter.org/economics/70630_gazoprovod_kyrgyzstan-kitay_v_byudjet_postupit_2_mlrld_dollarov/. (dostęp 14.04.2019).

części: 180 kilometrów w Uzbekistanie, 400 kilometrów w Tadżykistanie, wcześniej wspomniane już 215 kilometrów w Kirgistanie oraz reszta na terytorium Chin. Umowa w sprawie tego projektu podpisana została już w 2013 roku, ale już teraz wiadome jest, że ze względu na zmiany światowych cen gazu, termin ukończenia budowy zostanie wydłużony. Alymbek Orozbekov dodaje, że grunty pod budowę rurociągu zostaną wydane w czasową dzierżawę, na dłuższy okres - 35 lat. Wybudowany gazociąg będzie traktowany jako własność prywatna firmy, która go wybudowała i zasponsorowała, Rurociąg będzie pod ziemią, nie będzie posiadał struktur barierowych. Po zakończeniu prac budowlanych firma przeprowadzi prace rehabilitacyjne, aby nie wpłynęło to na stan ziemi i żeby nadal było można kontynuować działalność rolniczą na tym obszarze. Warto również zaznaczyć, że jeśli gazociąg będzie działał z maksymalną wydajnością, to na podstawie umowy, przez 35 lat budżet kirgiski otrzyma do 2 miliardów dolarów, a średni roczny dochód wyniesie 70-75 milionów dolarów. Nie można również zapominać o miejscach pracy, które zostaną stworzone dla obywateli Kirgistanu. Szacuje się, że około tysiąca osób będzie zaangażowanych w prace budowlane, a po zakończeniu prac 140 osób będzie obsługiwać stację po wybudowaniu gazociągu oraz 70 osób będzie pracować w wieży kontrolnej w Biszkeku. Orozbekov uważa, że wszystkie prace powinny zostać zakończone do 2022 roku. Budowa tego gazociągu jest kolejnym przykładem chińskich inwestycji na terytorium tej małej środkowoazjatyckiej republiki.

Ważną inwestycją, która została wybudowana za środki chińskie jest również rafineria położona w strefie przemysłowej miasta Kara-Balta. Zatrudnionych w niej jest aż 774 pracowników, w tym 494 obywateli Republiki Kirgiskiej oraz 280 obywateli Chin. Jej całkowita powierzchnia wynosi 73 hektary. Nie jest niespodzianką, że w budowie oprócz kirgiskich firm budowlanych uczestniczyły również chińskie. Produkuje się tam benzynę, olej napędowy, serię olejów smarowych, olej przekładniowy oraz gaz płynny. Zgodnie z wynikami prac w okresie styczeń-listopad 2017 r., produkcja i sprzedaż gotowych przetworzonych produktów wyniosła ponad 301 tysięcy¹⁵.

Nie można zapomnieć, że to właśnie chińska firma produkuje większość autobusów, które jeżdżą po ulicach Biszkeku. Pod koniec 2018 roku chińska korporacja wygrała przetarg na dostawę 60 autobusów do stolicy. Warto zaznaczyć, że początkowo stołeczne władze planowały wydać na zakup autobusów 382 miliony som, lecz chiński producent poczynił ustępstwa i obniżył sumę przetargu na kwotę 301 milionów som, a za tę kwotę kirgiskie władze

¹⁵ ОсОО «ЧайнаПетроль Компании Джунда»(г.Кара-Балта). <http://gkpen.kg/index.php/2018-01-09-06-31-08/25-2018-01-09-09-17-02/90-2018-01-09-06-02-60>. (dostęp 14.04.2019).

planują zakup około 70 autobusów. Autobusy, które zostaną wyprodukowane przez Chińczyków, mają korzystać z gazu, a dokładniej metanu. Władze miasta oszacowały, że wykorzystanie przez autobusy tego rodzaju paliwa, obniży jego koszty dwukrotnie. Firma, która dostarczy autobusy do kirgiskiej stolicy została zwycięzcą ogłoszonego wcześniej przetargu. Wybrano ją z powodu najniższej ceny oraz faktu, że dostarczała już autobusy do wielu krajów, takich jak Francja, Dania, Macedonia czy Izrael. Warto również zaznaczyć, że w przetargu brały udział też rosyjskie firmy, ale niestety ich propozycje znacznie przekraczały budżet przeznaczony na ten zakup¹⁶.

Pozostając w stolicy, nie można nie wspomnieć o chińskich szkołach, które zostały zbudowane przy wsparciu chińskiego rządu. Ich otwarcie miało miejsce w 2017 roku, swoją działalność rozpoczęło m.in. Gimnazjum numer 95 oraz Liceum numer 86. Na otwarciu szkół nie mogło zabraknąć przedstawicieli strony kirgiskiej oraz chińskiej, a ówczesny mer Biszkeku stwierdził, że są to najnowocześniejsze ze szkół w Kirgistanie. W obu tych szkołach stawia się przede wszystkim na naukę języka chińskiego oraz angielskiego, a same placówki są bardzo dobrze wyposażone. Zatrudnionych ma być docelowo około 50 nauczycieli oraz wolontariuszy z Chin, aby nauka języka chińskiego była jak najbardziej efektywna¹⁷. W styczniu 2019 roku w kirgiskim mieście Osz otworzony został nowoczesny szpital, z miejscem dla około 150 pacjentów. Na jego budowę przeznaczono 1,8 miliarda chińskich dotacji¹⁸.

Wszystkie przytoczone wcześniej inwestycje są bezapelacyjnie dobrym gospodarczo pomysłem dla rozwoju ekonomicznego Kirgistanu, ale czy aby na pewno posiadają one jedynie plusy? Niestety nie można się pokusić o takie stwierdzenie. W 2018 roku Chiny finansowały projekty w 68 krajach Azji, Afryki oraz Europy o łącznej wartości 8 bilionów dolarów. W tym samym też roku eksperci z Analytical Center for Global Development przeprowadził badania, z których wynika, że osiem krajów stało się bardzo podatnych na zagrożenia wynikające z tych inwestycji. W grupie tej znajdują się oprócz Kirgistanu, Dżibuti, Laos, Malediwy, Mongolia, Czarnogóra, Pakistan i Tadżykistan. Co więcej, w marcu 2018 roku podano, że kirgiskie zadłużenie względem chińskiego Exim Bank wyniosło aż 1 miliard 709 milionów dolarów, co

¹⁶"Власти Бишкека покупают автобусы у китайской компании. Что известно?" KLOOP.KG - Новости Кыргызстана. 17.12.2018. <https://kloop.kg/blog/2018/12/17/vlasti-bishkeka-pokupayut-avtobusy-u-kitajskoj-kompanii-cto-izvestno/>. (dostęp 14.04.2019).

¹⁷ Акипресс. "В Бишкеке состоялось открытие школы, построенной за счет Китая." Билим АКИпресс.01.09.2019. <http://bilim.akipress.org/ru/news:1402439/>. (dostęp 14.04.2019).

¹⁸"В Оше уже полгода не открывают новую больницу. Ее построили на китайский грант в 1,8 млрд сомов." KLOOP.KG - Новости Кыргызстана. 16.01.2019 <https://kloop.kg/blog/2019/01/16/v-oshe-uzhe-polgoda-ne-otkryvayut-novuyu-bolnitsu-ee-postroili-na-kitajskij-grant-v-1-8-mlrd-somov/>. (dostęp 14.04.2019).

potwierdza fakt, że w ciągu ostatnich dziesięciu lat dług wobec Chin wzrósł prawie 200 razy. Dlatego też wielu mieszkańców Kirgistanu obawia się, że ich kraj nigdy nie będzie w stanie spłacić ogromnego długu, a chińscy sąsiedzi zaczną roszczyć sobie prawo do przygranicznych terenów w zamian za zaistniały dług. Podobna sytuacja miała miejsce na Sri Lance, kiedy to pod koniec roku 2017 jej zadłużenie wewnętrzne wyniosło ponad 80% PKB i nie było możliwości spłacenia chińskiego długu. Mimo, że Chinom przekazany został port Hambantota, to „wybaczyły” one jedynie 1,1 miliarda długu, taka sytuacja nazywana jest „pułapką zadłużenia” i wielu ekspertów obawia się, że może w nią wpaść również Kirgistan¹⁹. Oprócz samego zadłużenia, dostrzegane są również inne zagrożenia. Jednym z nich jest kontrola całych obszarów wydobywania właśnie przez stronę chińską, ponieważ to właśnie chińskie firmy stanowią większość w dziedzinie zajmującej się poszukiwaniem lub wydobywaniem surowców. Często, aby nie zwracać na siebie zbyt wiele uwagi, firmy z Chin swoją nazwą nie zdradzają, że pochodzą właśnie z Państwa Środka. Niekiedy nie dotrzymywane są również obietnice w związku z zatrudnieniem kirgiskich pracowników. Zdarzają się sytuacje, że chiński pracodawca obiecuje zatrudnić około 90% kadry pochodzenia kirgiskiego, lecz tak się nie dzieje. Jako wytłumaczenie często podaje się, że pracownicy, którzy nie zostali przyjęci do pracy, nie posiadali odpowiednich kwalifikacji zawodowych. Niektórzy z obywateli zauważyli również, że tak naprawdę chińscy inwestorzy nigdy nie ujawnili jakich technologii wydobywczych używają do poszukiwania lub wydobywania minerałów. Może to stanowić poważne zagrożenie dla środowiska, lecz niestety, kiedy weźmiemy pod uwagę skalę korupcji jaką można spotkać w przemyśle wydobywczym, nikt nie dokonuje obiektywnej oceny ich działań, a sama krytyka nie jest skierowana jedynie w stronę sektora wydobywczego.

W najnowszej książce Wojciecha Góreckiego można przeczytać wypowiedź jednego z Kirgizów: „Gdybyśmy z dnia na dzień zniknęli z mapy świata, nikt by tego nie zauważył”²⁰. Uważam, że na dzień dzisiejszy nie jest to możliwe. Zbyt wiele mówi się ostatnimi czasy o Azji Centralnej i o tym jak ważna jest ona dla sąsiadujących z nią regionów. Jednym z państw, które najprężniej inwestuje w Kirgistanie są właśnie Chiny. Czy są one idealną szansą na biznes dla Kirgistanu? Tutaj niestety trzeba głęboko się zastanowić. Państwo Środka inwestuje ogromne pieniądze w budowę kirgiskich dróg, ulepszanie sieci energetycznych, wydobywanie surowców, tworzenie nowych rafinerii, czy zakładanie szkół i szpitali. Te inwestycje są w

¹⁹ Чем грозит долг перед Китаем - о судьбах стран, бравших кредиты у КНР." Sputnik Кыргызстан. 12.06.2019 <https://ru.sputnik.kg/economy/20180522/1039294108/dolg-ehkonomika-kitaj-kyrgyzstan-spisyvanie.html>. (dostęp 14.04.2019).

²⁰ W. Górecki, *Buran*, Wołowiec 2018, s.151.

Kirgistanie jak najbardziej potrzebne. Poziom życia kirgiskich obywateli pozostawia wiele do życzenia i sędzę, że dzięki chińskiej pomocy może on znacznie się polepszyć. Nowoczesne autostrady, nie dość, że skracają drogę pomiędzy miastami, to jeszcze wzmacniają i rozwijają handel. Dzięki zbudowanym w ostatnich latach liniom napięcia, prąd otrzymują mieszkańcy, u którzy jeszcze parę lat temu nawet nie marzyli o takich luksusach. Co więcej, dzięki dobrze wyposażonym szpitalom mieszkańcy mają lepszy dostęp do ochrony zdrowotnej, a szkoły otwarte przy pomocy strony chińskiej w Biszkeku dają możliwość nauki języka chińskiego, która dla tych ludzi w przyszłości może być nieoceniona.

Mimo, że dług wobec Republiki Chińskiej wciąż rośnie, to brane są nowe kredyty. Jest to ogromne zagrożenie dla tak niewielkiego i słabo rozwiniętego państwa jak Kirgistan. Jednak, jeżeli spojrzeć na ten problem z punktu widzenia zwykłego obywatela, to być może przestaje on być problemem. Inwestycje podnoszą standard życia i nie ważne skąd przychodzi „pomoc”, ale jest ona wymierna i widoczna. Rozważania za i przeciw są w tym temacie bardzo trudne, lecz dopóki ingerencja Chin kończy się tylko na sprawach gospodarczych i czerpaniu z tego korzyści, bo przecież bezinteresowne takie działania nie są, a nie zaczyna być ingerencją polityczną, to można ją uznać za dopuszczalną. Dlatego też uważam, że Chiny mogą być „możliwością na biznes” dla Kirgistanu, jeżeli tylko każdy z kredytów będzie dobrze przemyślany, a do tego potrzebne są mądre i odpowiedzialne decyzje. Dopóki każda ze stron będzie czerpała z tego zamierzone korzyści i nie stanie się partnerem podrzędnym, to widoki na przyszłość mogą być obiecujące. W przeciwnym razie obawiam się, że Kirgistan może zatonać w morzu chińskich kredytów, wpadając w zależność od której nie będzie odwrotu. Wystarczy niespłacany w terminie kredyt, gigantyczne odsetki i inwestycja przechodzi na rzecz kredytobiorcy, to klasyczny scenariusz, ale są państwa, które doświadczyły już tego na własnej skórze. Mam nadzieję, że Kirgistan tego uniknie, znajdując rozwiązanie pomiędzy „być”, a „mieć”.

BIBLIOGRAFIA

Акипресс. "В Бишкеке состоялось открытие школы, построенной за счет Китая." Билим АКИпресс. 01.09.2017. <http://bilim.akipress.org/ru/news:1402439/>. (dostęp 14.04.2019).

Assessing Deng Xiaoping. Jacobin. <https://www.jacobinmag.com/2019/01/deng-xiaoping-china-mao-communist-party>. (dostęp 14.04.2019).

"Чем грозит долг перед Китаем - о судьбах стран, бравших кредиты у КНР." Sputnik Кыргызстан. 12.06.2018. <https://ru.sputnik.kg/economy/20180522/1039294108/dolg-ehkonomika-kitaj-kyrgyzstan-spisyvanie.html>. (dostęp 14.04.2019).

Dokument Ministerstwa Transportu i Komunikacji Republiki Kirgiskiej w sprawie rozwoju infrastruktury. Документ Министерства транспорта и коммуникаций Кыргызской Республики о развитии инфраструктуры, следующие проекты реализуются.

Elena. "Модернизация линий электропередачи на юге Кыргызстана." Национальные электрические сети Кыргызстана.. <http://nesk.kg/ru/aktsioneram-i-investoram/proekty/modernizatsiya-linij-elektroperedachi-na-yuge-kyrgyzstana>. (dostęp 14.04.2019).

Górecki W., *Buran*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2018.

Górecki W., *Coraz dalej od Moskwy*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa 2014.

"Газопровод Кыргызстан-Китай: В бюджет поступит 2 млрд долларов." Gezitter.org - Чтобы понимали... https://www.gezitter.org/economics/70630_gazoprovod_kyrgyzstan-kitay_v_byudjet_postupit_2_mlrld_dollarov/. (dostęp 14.04.2019)

Jacoby M., *Chiny Bez Makijażu*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza, Warszawa 2018.

Kapuściński R., *Kirgiz schodzi z konia*, Iskry, Warszawa 1974.

Kirgistan. Historia - Encyklopedia PWN - źródło Wiarygodnej I Rzetelnej Wiedzy. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Kirgistan-Historia;4574483.html>. (dostęp 14.04.2019)

ОсОО «ЧайнаПетроль Компании Джунда» (г.Кара-Балта). <http://gkpen.kg/index.php/2018-01-09-06-31-08/25-2018-01-09-09-17-02/90-2018-01-09-06-02-60>. (dostęp 14.04.2019).

"Револуция Xinhai i Upadek Chińskiego Cesarstwa." Portal Historyczny Histmag.org - Artykuy Historyczne Dla Każdego <https://histmag.org/Rewolucja-Xinhai-i-upadek-chinskiego-cesarstwa-6864>. (dostęp 14.04.2019).

Tazabek.KG. "ТОП-10 крупнейших планируемых проектов в Кыргызстане за счет китайских инвестиций - Tazabek.KG. 21.02.2017. <http://www.tazabek.kg/news:1365626?embed&pack=one#reg>. (dostęp 14.04.2019).

"В Кыргызстане при поддержке Китая завершена модернизация главной ТЭЦ страны."
Рамблер/новости.30.08.2017. <https://news.rambler.ru/other/37778693-v-kyrgyzstane-pri-podderzhke-kitaya-zavershena-modernizatsiya-glavnoy-tets-strany/?updated>. (dostęp 14.04.2019)

"В Оше уже полгода не открывают новую больницу. Ее построили на китайский грант в 1,8 млрд сомов." KLOOP.KG - Новости Кыргызстана. 16.01.2019.<https://kloop.kg/blog/2019/01/16/v-oshe-uzhe-polgoda-ne-otkryvayut-novuyu-bolnitsu-ee-postroili-na-kitajskij-grant-v-1-8-mlrd-somov/>. (dostęp 14.04.2019).

"Власти Бишкека покупают автобусы у китайской компании. Что известно?" KLOOP.KG - Новости Кыргызстана. 17.12.2018. <https://kloop.kg/blog/2018/12/17/vlasti-bishkeka-pokupayut-avtobusy-u-kitajskoj-kompanii-chto-izvestno/>. (dostęp 14.04.2019).

Streszczenie język polski

W ostatnich latach chińska gospodarka stała się na tyle silna, że państwo to stało się gotowe, aby konkurować z innym gospodarczymi potęgami na arenie międzynarodowej. Jednym z założeń Państwa Środka są inwestycje, m. in. w Kirgistanie.

Inwestycje przeprowadzane z sukcesem to przede wszystkim budowa autostrad i szkół oraz modernizacja linii energetycznych, czyli nieliczne z planów Chin na „biznes” i być może „uzależnienie” od siebie mniej rozwiniętych i słabszych gospodarczo krajów. Szansa dla ubogiego państwa? Wymierne korzyści dla przeciętnego obywatela? Najbliższe lata pokażą, czy Kirgistan stanie się rosnącym w siłę nowym państwem Europy Wschodniej, czy też podległym, kolejnym zadłużonym państwkiem w wielkim planie światowego mocarstwa.

Słowa kluczowe język polski: Chiny, Nowy Jedwabny Szlak, Kirgistan, biznes, inwestycje

English summary:

Not long time ago the Chinese economy has become so strong that the People's Republic of China become ready to compete internally with other economic powers. One of the main assumptions of this superpower are investments, for example in Kyrgyzstan.

Successfully investments includes: new highways, well-equipped schools and the modernization of power lines. All of those are China's plans for "business", and perhaps for making less developed and economically weaker countries depend on their power. Is it a real chance for a poor country to develop? Is it beneficial for an ordinary citizen? The coming

years will show whether Kyrgyzstan will become a growing Central Asia republic, or subordinate, mortgage country in the grand plan of the global power.

Key words in English: China, New Silk Road, Kyrgyzstan, business, investments